



УДК 378 (091)(436)

ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ БОЛОНСЬКИХ РЕФОРМ У СИСТЕМУ ОСВІТИ АВСТРІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЇХ В УКРАЇНІ

Морська Н.О., старший викладач
кафедри іноземних мов

Національний університет «Львівська політехніка»

Олексів Г.Д., старший викладач
кафедри іноземних мов

Національний університет «Львівська політехніка»

Шийка О.І., к. пед. н.,
викладач економічних дисциплін

Техніко-економічний коледж

Національного університету «Львівська політехніка»

У статті висвітлено історичний огляд подій Болонського процесу та його основних документів. Охарактеризовано основні етапи впровадження болонських реформ в Австрії. Окреслено основні напрями інтеграції України в європейський освітній простір, розглянуто відповідні переваги на національному, інституційному та індивідуальному рівнях.

Ключові слова: *Болонський процес, вища освіта, Австрія, Міністерство освіти, науки та досліджень Австрії, група супроводу Болонського процесу.*

В статье рассмотрен исторический обзор событий Болонского процесса и его основных документов. Охарактеризованы основные этапы внедрения болонских реформ в Австрии. Выделены основные направления интеграции Украины в европейское образовательное пространство, рассмотрены соответствующие преимущества на национальном, институциональном и индивидуальном уровнях.

Ключевые слова: *Болонский процесс, высшее образование, Австрия, Министерство образования, науки и исследований Австрии, группа сопровождения Болонского процесса.*

Morska N.O., Oleksiv H.D., Shyika O.I. EXPERIENCE OF BOLOGNA REFORMS IMPLEMENTATION IN THE AUSTRIAN EDUCATION SYSTEM AND POSSIBILITY OF ITS INTRODUCTION IN UKRAINE

The article deals with the historical overview of Bologna process and its main documents. Particular stages of Bologna reforms implementation in Austria are characterized. Main directions of the integration of Ukraine into European education area are analyzed, its advantages at the national, institutional and individual levels are given.

Key words: *Bologna process, higher education, Austria, Austrian federal ministry of education, science and research, Bologna Follow-up Group.*

Постановка проблеми. Процеси глобалізації, що відбуваються в світовому співтоваристві є невідворотними. Тому входження України до освітнього та наукового простору Європи є важливим напрямом розвитку вітчизняної системи освіти та суспільства у цілому. Саме у цьому напрямі проводяться освітні реформи, спрямовані на входження до європейського простору вищої освіти. Цей процес був започаткований у 2005 році після підписання Україною Болонської декларації.

Університети Австрії приваблюють багатьох студентів із різних країн не лише завдяки давній історії та високому рівню якості освіти, але й через видатні наукові дослідження. Загалом, варто зазначити, що університетська освіта в Австрії орієнтується, передусім, на такі основні вимоги Болон-

ської декларації, як забезпечення якості; сприяння мобільності; національні рамки кваліфікацій; підсилення соціального виміру; співпраця із вищими школами за межами європейського освітнього простору.

Саме ці особливості й зумовили вибір мети нашого дослідження, що полягає у вивченні особливостей процесу запровадження болонських реформ в Австрії та вивчення можливостей використання відповідного прогресивного досвіду в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчує, що окремий аспект зазначеної проблеми, а саме досвід запровадження болонських реформ в Україні, було висвітлено в наукових працях Ю. Рашкевича [5], колективних монографіях під керівництвом В. Андрущенка [6], С. Калашнікової та



В. Лугового [4] та інших авторів. Особливості становлення та розвитку системи вищої освіти в Австрії відображені в роботах С. Дзевецької, [1], Г. Кліщ [2], О. Павлішак [3]. Іншою частиною джерел, в яких відображені особливості розвитку вищої освіти Австрії в контексті формування європейського простору вищої освіти, стали документи Болонського процесу, законодавчо-нормативна база Австрії у галузі забезпечення якості освіти, матеріали статистичної служби Австрії тощо. Значна їх частина міститься на офіційній веб-сторінці австрійської довідково-правової системи (нім. – das Rechtsinformationssystem des Bundes), в якій зібрано нормативні документи органів державної влади, консультації спеціалістів щодо їх застосування, матеріали спеціалізованої преси та інше.

Постановка завдання. Отже, аналіз наукової літератури, необхідність поглиблення науково-теоретичних розробок стосовно вивчення можливостей запровадження європейського досвіду модернізації системи вищої освіти, актуальність, теоретична і практична значущість вирішення зазначеної проблеми зумовили необхідність та напрям цього дослідження.

Виклад основного матеріалу. Участь Австрії у Болонському процесі сприяла посиленню вимог до національної системи забезпечення якості освіти та механізмів внутрішнього забезпечення роботи навчальних закладів. Декларацію про європейський простір вищої освіти було підписано 19 червня 1999 р. в м. Болонья (Італія) міністрами освіти 29 країн.

Варто зазначити, що у 1998 році, під час головування Австрії у Раді Європейського Союзу, здійснювалася підготовка до установчої конференції країн-учасниць Болонського процесу. Завдяки саме цій обставині Австрія від самого початку була активною учасницею формування основ європейського простору вищої освіти [10, с. 8].

Уже на зустрічі представників більш як 300 європейських, зокрема й австрійських, вищих навчальних закладів, в м. Саламанка (29–30 березня 2001 р.) проблема якості освіти та її оцінювання стала основною на порядку денному. За результатами цієї зустрічі було прийнято «Послання європейських вищих навчальних закладів», в якому якість освіти розглядалася як ключова категорія у низці фундаментальних академічних цінностей.

Усі держави, що підписали Болонську декларацію, створили так звані національні контактні центри Болонського процесу. Перший такий центр в Австрії, створений у 1999 р., очолив керівник секції університе-

тів та вищих шкіл Федерального міністерства освіти, науки та культури З. Гьоллінгер (S. Höllinger). Починаючи з серпня 2001 р. вказані обов'язки перебрала на себе керівник секції наукових досліджень та міжнародних зв'язків зазначеного міністерства Б. Вайтгрубер (B. Weitgruber). Такий національний контактний центр служить для надання інформації про стан імплементації болонських реформ у країні, а також розроблення плану їх реалізації [10, с. 29].

21 червня 2001 року в Австрії вперше відбувся День Болонського процесу, під час якого були заслухані результати моніторингу впровадження болонських реформ. Засідання відбулося у Залі сенату Віденського університету. У своїй доповіді міністр освіти, науки та культури Е. Герер (E. Gehrger) зазначила, зокрема, що Австрія впевнено впроваджує болонські реформи в освіті. Відтак національна освітня система отримує такі переваги, як збільшення конкурентоздатності фахівців на ринку праці, коротша тривалість навчання, інтердисциплінарність, підвищення якості навчання, а також поліпшення можливостей співставлення навчальних програм [10, с. 6–8].

Через два роки після підписання Болонської декларації європейські міністри освіти зустрілися в м. Прага, щоб задекларувати досягнуті успіхи і визначити напрями й пріоритети діяльності на наступні роки. Повноважними представниками 33 країн було підписано Празьке комюніке, в якому міністри взяли на себе зобов'язання забезпечити подальший розвиток стандартів високої якості навчання та полегшення можливостей співставлення кваліфікацій в межах усієї Європи. Усі задекларовані положення на державному рівні підтримала й Австрія як один із ключових учасників вказаного заходу [7, с. 13].

Наступна зустріч на рівні міністрів відбулася у Берліні у 2003 р. Берлінське комюніке підписали 40 країн-учасниць Болонського процесу. Основні його положення щодо забезпечення якості вищої освіти полягають у тому, що забезпечення якості вищої освіти покладено в основу побудови ЄПВО. Міністри підтримали розвиток системи забезпечення якості вищої освіти на європейському, національному та інституційному рівнях. Вони підкреслили необхідність розвитку загальноновизнаних критеріїв та методологій із забезпечення якості, а також зазначили, що відповідно до принципу інституційної автономії основна відповідальність за забезпечення якості покладається на кожен навчальний заклад, а відтак сприяє забезпеченню відповідальності за якість національної системи освіти [7, с. 17].



Варто зазначити, що Міністерство освіти, науки та досліджень Австрії здійснює моніторинг імплементації болонських реформ: проголошені у декларації та наступних комюніке часткові цілі визначаються та операціоналізуються на національному рівні. У подальшому для них визначаються методи та плани виконання, періодично публікуються відповідні звіти [7, с. 36–93].

У звіті Міністерства за 2000–2008 рр., в якому, зокрема, висвітлена імплементація результатів Празького та Берлінського комюніке, особлива увага приділена реалізації таких цілей, як виконання рекомендацій щодо оформлення додатків до дипломів про вищу освіту, запровадження Європейської кредитно-трансферної системи організації навчання, запровадження двоступеневої системи вищої освіти та підвищення академічної мобільності в Австрії [7, с. 36–38].

Бергенське комюніке (2005 р.) окремим пунктом утвердило положення про забезпечення якості вищої освіти. Констатовано, що практично всі країни вжили заходів для запровадження системи забезпечення якості, що базується на критеріях, визначених у Берлінському комюніке, і передбачає широку співпрацю, зокрема мережеве співробітництво. Проте нагальною проблемою є досягнення прогресу, зокрема щодо мобільності студентів та міжнародної співпраці. Учасники закликали вищі навчальні заклади до подальшого підвищення рівня якості вищої освіти шляхом систематичного впровадження внутрішніх механізмів її забезпечення за безпосереднього взаємозв'язку із зовнішньою системою [7, с. 24].

Лондонське комюніке (2007 р.) констатувало, що Європейські стандарти та рекомендації з питання забезпечення якості в ЄПВО, затверджені в м. Бергені (2005 р.), стали визначальним чинником запровадження змін у забезпеченні якості вищої освіти, проте ствердили необхідність діяльності вищих навчальних закладів з розроблення власних систем забезпечення якості. Міністрами визнано прогресивні зрушення щодо взаємного визнання результатів акредитацій та рішень про забезпечення якості, а також підтримано ідею активної міжнародної співпраці агенцій із забезпечення якості [7, с. 29].

У 2009 р. конференція міністрів освіти країн-учасниць Болонського процесу відбулася у м. Левен/Лувен-ла-Неве. У підписаному комюніке підкреслено позитивні зміни у галузі забезпечення якості вищої освіти, а також висунуто вимогу до вищих навчальних закладів щодо підвищення якості навчального процесу [7, с. 35].

У звіті Міністерства освіти, науки та досліджень Австрії, що висвітлює результати впровадження болонських реформ та охоплює період 2000–2008 рр., особлива увага приділяється запровадженню спільних навчальних програм багатьох університетів та відповідних програм на здобуття наукового ступеня доктора філософії, запровадження та подальшого розвитку Національної рамки кваліфікацій, створенню та фінансовій підтримці групи супроводу Болонського процесу тощо [7, с. 36].

У 2010 р. підписано Будапештсько-Віденську декларацію, присвячену десятиліттю Болонського процесу та офіційному започаткуванню ЄПВО. Міністри освіти країн-учасниць Болонського процесу взяли зобов'язання акумулювати зусилля для завершення вже розпочатих реформ у тісній взаємодії з вищими навчальними закладами, викладачами, студентами та іншими зацікавленими сторонами з метою активізації мобільності викладачів та студентів, поліпшення процесів викладання та навчання у ВНЗ, забезпечення доступності вищої освіти загалом [8, с. 15].

На конференції у Бухаресті у квітні 2012 р. міністри вищої освіти країн-учасниць Болонського процесу акцентували увагу на основних аспектах розвитку вищої освіти в умовах економічної кризи: забезпечення якості вищої освіти для якомога більшої кількості студентів, для їхньої кращої професійної підготовки, розвитку професійних навичок, підвищення мобільності студентів. Варто зазначити, що звіт Міністерства освіти, науки та досліджень Австрії щодо моніторингу досягнення цілей Болонського процесу за період 2013–2015 рр. за своєю структурою відображає дані про реалізацію основних положень Бухарестського комюніке на національному рівні, а саме поширення доступу до якісної вищої освіти для всіх категорій населення, створення рамок умов для особистісно зорієнтованого навчання та запровадження інноваційних методів навчання, забезпечення якості вищої освіти, подальша робота над запровадженням концепції навчання впродовж життя тощо [8, с. 18–42].

Застосування реформ в Австрії орієнтується, передусім, на конференцію міністрів вищої освіти країн-учасниць Болонського процесу та на такі її робочі моменти: забезпечення якості; сприяння мобільності; національні рамки кваліфікацій; підсилення соціального виміру; співпраця із вищими соціалами за межами європейського освітнього простору [8, с. 6].

Федеральне міністерство науки та досліджень для сприяння досягненню цілей



Болонського процесу створило групу супроводу (нім. – Bologna-Follow-up-Gruppe, BFUG), до завдань якої належить відслідковування європейських тенденцій у вказаному напрямі, а також їх адаптація до національних австрійських реалій [10, с. 8; 9, с. 83].

На конференції в Берліні (2003 р.) реалізація всіх положень Берлінського комюніке, загальне керівництво Болонським процесом та підготовка чергової зустрічі міністрів освіти була доручена групі супроводу Болонського процесу, яка була сформована в жовтні 2003 р. Група є ключовим елементом та виконавчим органом Болонського процесу, в її складі працюють представники всіх країн-учасниць Болонського процесу, а також представники низки міжнародних організацій як консультативні члени. Група проводить засідання мінімум двічі на рік. Очолює групу Президент із Європейської Комісії, віце-президентом є представник країни, що приймає чергову конференцію міністрів освіти країн Європи. Між засіданнями Групи супроводу її роботою керує Комітет, який очолює голова – представник країни, що очолює Європейську Комісію та заступник голови – представник країни, яка забезпечує чергову зустріч міністрів освіти. Група затверджує графік міжнародних тематичних семінарів з проблем Болонського процесу, збирає інформацію для чергової зустрічі міністрів, обговорює доповіді країн-учасниць тощо. Збори Австрійської національної групи супроводу Болонського процесу проводяться 3–4 рази на рік з метою опрацювання питань підготовки до зустрічі Європейської групи супроводу Болонського процесу. При цьому обговорюються ті теми, що виносяться на європейський рівень, формулюється відповідна позиція Австрії [7, с. 36].

Критична необхідність змін у системі вищої освіти України назріла на зламі ХХ – ХХІ століть та була пов'язана із прискоренням трансформацій соціального, політичного, економічного, культурного та природного середовища. Вказані процеси модернізації та реформування вітчизняної системи вищої освіти були зумовлені переходом економіки до системи ринкових відносин та комерціалізації вищої освіти, яка стала причиною появи багатьох комерційних вишів та філій. Багато абітурієнтів, не маючи можливості вступити до державного вишу на бюджетне місце, стали обирати платну форму навчання. Така «масова» вища освіта стала низькоякісною, на ринку праці з'явилися фахівці, рівень підготовки яких залишав бажати кращого. Саме тому постала необхідність оновлення вищої осві-

ти України відповідно до вимог Болонської декларації. Офіційно Україна долучилася до Болонського процесу 19 травня 2005 р. із підписанням декларації на конференції у Бергені [4, с. 3]. Відтоді було проведено низку важливих заходів щодо його впровадження на національному та інституційному рівнях, зокрема, у всіх вищих навчальних закладах України III–IV рівнів акредитації запроваджено кредитно-трансферну систему (ЄКТС), проведено заходи щодо адаптації національної системи із забезпечення якості до стандартів і рекомендацій для забезпечення якості в ЄПВО. Загалом, після ратифікації Європейським Парламентом та Верховною Радою України Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та прийняття нового Закону України «Про вищу освіту» вітчизняна галузь вищої освіти виявляє тенденції до реформування й адаптації до європейського досвіду.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, виконавши аналіз міжнародних та австрійських документів, можемо виділити основні напрями реформування університетської освіти Австрії: підвищення рівня мобільності студентів та викладачів; запровадження зрозумілої та легко порівнюваної системи випускних документів; використання триступеневої системи навчання (бакалаврат, магістратура, докторантура); урахування всіх особливостей та сприяння успішному запровадженню європейської системи трансферу оцінок.

У процесі поглиблення реформ додано ще й такі напрями: забезпечення якості; впровадження модульної системи навчання; впровадження програм «спільний диплом» – об'єднаний ступінь, розроблених у співпраці багатьма університетами; навчання упродовж життя; соціальний вимір; національні рамки кваліфікацій.

Позитивні наслідки від інтеграції України в освітній простір Європи доцільно розглядати на декількох рівнях – національному, інституційному та індивідуальному.

Зокрема, на національному рівні можна відзначити такі переваги входження України до європейського освітнього простору: підвищення конкурентоздатності системи вищої освіти України шляхом постійного та систематичного вивчення кращого європейського та світового досвіду освітніх організацій та університетів щодо якісної підготовки фахівців з вищою освітою; популяризація досягнень української освіти і науки; поступова реалізація програм академічної мобільності для українських студентів та викладачів; запровадження багаторівневої системи вищої освіти



(бакалаврат, магістратура, докторантура), яка забезпечить зростання перспектив студентів у майбутньому працевлаштуванні; болонські реформи неминуче призведуть до збільшення масштабів та якості вивчення іноземних мов викладачами та студентами українських вишів.

На інституційному рівні можна відзначити такі суттєві переваги: Болонський процес став ґрунтовним стимулом для перегляду змістового наповнення навчальних програм вітчизняних закладів вищої освіти та змін у методичній системі навчання дисциплін та організації навчального процесу; завдяки реалізації програм академічної мобільності будуть розширені освітні можливості навчальних закладів: запроваджене викладання навчальних дисциплін іноземними мовами, апробовані європейські методики викладання; підвищення рівня володіння студентів та викладачів іноземними мовами; участь українських вищих навчальних закладів у спільних наукових дослідженнях з європейськими університетами розширить можливості науково-дослідної роботи.

Щодо індивідуального рівня навчання та роботи викладачів та студентів варто зазначити таке: для українських студентів Болонський процес надає більш демократичні та індивідуалізовані умови навчання у виші, надає більшу свободу вибору, створює кращі умови для їх професійного становлення та розвитку особистості; викладачі, наукові співробітники та адміністративний персонал отримують широкі можливості для стажування та підвищення кваліфікації.

Однак проведений аналіз запровадження болонських реформ в Австрії та екстраполяція його ідей у практику українського

сьогодення повністю не вичерпують всі аспекти досліджуваної проблеми. Спонукаючи до критичної переоцінки накопиченого досвіду у цій сфері, він залишає широке поле для подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дзевицька Л. Система освіти Австрії в контексті соціально-історичного розвитку. Вища школа. 2013. № 8. С. 46–55.
2. Кліщ Г.І. Професійна підготовка лікарів в університетах Австрії: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Т., 2013. 349 с.
3. Павлішак О.Р. Професійна підготовка соціальних педагогів в Австрії: дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Дрогобицький держ. педагогічний ун-т ім. Івана Франка. Дрогобич, 2008. 221 с.
4. Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні: монографія / за заг.ред. В. Лугового, С. Калашнікової. К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 2014. 156 с.
5. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 168 с.
6. Філософсько-методологічні засади підвищення якості вищої освіти України: європейський вимір / авт. кол.: В. Андрущенко (керівник), М. Бойченко, Л. Горбунова, І. Надольний та ін. К.: Педагогічна думка, 2012. 220 с.
7. Bericht über den Stand der Umsetzung der Bologna-Ziele in Österreich 2009. Berichtszeitraum 2000–2008. Wien : BMBWK, 2009. 151 s.
8. Bologna-Monitoring 2015. Wien : BMBWK, 2015. 64 s.
9. Hanft A., Kohler A. Qualitätssicherung im österreichischen Hochschulsystem. Zeitschrift für Hochschulrecht. 2007. № 6. S. 83–93.
10. Vom 1. Österreichischen Bologna – Tag nach Prag. Wien: BMBWK, 2001. 91 s.